

جامه شناسی سلامت

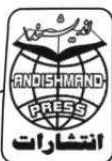
بر اساس سرفصل شورای عالی برنامه ریزی
وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی
با مجور رسمی شورای آموزشی و پژوهشی دانشگاه

تألیف:

دکتر شمس الدین فیکنامی (دانشیار دانشگاه تربیت مدرس)

دانشگاه علوم پزشکی و خدمات درمانی بهداشتی ایران شهر

ویژه دانشجویان رشته آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت
در گلیه مقاطع تحصیلی

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۹-۱۶۹-۴
ISBN: 978-964-519-169-4

نام کتاب:	جامعه‌شناسی سلامت
تالیف:	دکتر شمس‌الدین نیکنامی
ویراستار:	دکتر سیدحسن صانعی
ناشر:	اندیشمند
تاریخ و نوع چاپ:	اول - پاییز ۱۳۹۴
شمارگان:	۱۰۰۰
بها:	۱۲۰۰۰۰ ریال

سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور
مشخصات نشر
مشخصات ظاهری
شابک
وضعیت فهرست‌نویسی
یادداشت
موضوع
شناسه افزوده
رده بندی کنگره
رده بندی دیویی
شماره کتابشناسی ملی

: نیکنامی، شمس‌الدین، ۱۳۳۱ -
: جامعه‌شناسی سلامت بر اساس سرفصل شورای عالی
برنامه‌ریزی وزارت بهداشت.../مؤلف شمس‌الدین نیکنامی؛
[برای] دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی
ایران‌شهر.
: تهران: اندیشمند، ۱۳۹۴
: ۱۹۳ ص.
: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۹-۱۶۹-۴ ریال ۱۲۰۰۰۰
: فیبا
: کتابنامه
: جامعه‌شناسی پزشکی
: دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی
ایران‌شهر
: ۱۳۹۴ ج ۳ / ۴۱۸ RA
: ۳۰۶/۴۶۱
: ۲۸۹۶۱۶۱

انتشارات اندیشمند: تهران - خ دانشگاه - خ روانمهر - پلاک ۴۴ - واحد ۲ - صندوق پستی ۲۴۵۵-۱۹۳۹۵

تلفن ۶۶۹۵۲۶۱۷ و ۷۱-۶۶۹۶۷۲۷۲ Email: Andishmandpress@gmail.com

این کتاب در کمیته چاپ و تالیف دانشگاه مطرح و به تایید داوران شورای پژوهشی دانشگاه رسید و مجوز انتشار آن صادر گردید. کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه علوم پزشکی ایران‌شهر می‌باشد.

سخن آغازین.....	۱۱
پیش گفتار.....	۱۳
فصل اول: مفهوم و محتوای جامعه شناسی.....	۱۵
مقدمه.....	۱۶
تعاریف جامعه شناسی.....	۱۸
مفهوم و محتوای جامعه شناسی.....	۲۴
اهمیت مطالعه جامعه شناسی.....	۲۵
قلمرو جامعه شناسی.....	۲۶
جامعه شناسی و ارتباط آن با سایر علوم.....	۲۹
جامعه شناسی پزشکی.....	۳۰
تعاریف و مفاهیم جامعه شناسی پزشکی.....	۳۳
قلمرو جامعه شناسی پزشکی.....	۳۳
کاربرد جامعه شناسی در آموزش بهداشت.....	۳۳
فصل دوم: جامعه شناسی ارتقاء سلامت.....	۳۵
مقدمه.....	۳۶
تعریف جامعه شناسی سلامت.....	۳۷
ابعاد مختلف جامعه شناسی سلامت.....	۳۷
تاریخچه و نقش جامعه شناسی در ارتقاء سلامت.....	۳۸
تاریخچه و ریشه جامعه شناسی سلامت در ایران.....	۳۹

اهمیت و ضرورت کاربرد جامعه شناسی در حوزه سلامت.....	۴۰
تعریف سلامتی.....	۴۱
تعریف سلامتی از دیدگاه جامعه شناسی.....	۴۲
شرط لازم برای دستیابی به سلامت اجتماعی.....	۴۲
عوامل موثر بر سلامتی (از دیدگاه جامعه شناسی).....	۴۳
ارتباط جامعه شناسی با حوزه سلامت.....	۴۵
تأثیر طبقه اجتماعی بر وضعیت سلامت.....	۴۶
ارتباط وضعیت اقتصادی (درآمد) با سلامت.....	۴۷
مفهوم و تعریف آموزش بهداشت.....	۴۸
مفهوم و تعریف ارتقاء سلامت.....	۴۹
نقش زبان و اندیشه در آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت.....	۴۹
نکات کلیدی در استفاده از زبان ولهجه برای انتقال مفاهیم و پیام‌های بهداشتی در آموزش بهداشت.....	۵۰
اهمیت ارتباط در آموزش سلامت.....	۵۱
فصل سوم: امور و پدیده‌های اجتماعی.....	۵۳
مقدمه.....	۵۴
تعاریف و مفاهیم پدیده‌های اجتماعی.....	۵۵
طبقه‌بندی پدیده‌های اجتماعی.....	۵۸
نمونه‌های از پدیده‌های اجتماعی در سلامت.....	۵۹

عنوان	فهرست مطالب	صفحه
اعتیاد به عنوان یک پدیده اجتماعی.....		۶۱
ایدز به عنوان یک پدیده اجتماعی.....		۶۹
اعتیاد به سیگار به عنوان یک پدیده اجتماعی.....		۷۹
نقش آموزش بهداشت در پیشگیری از مصرف سیگار.....		۸۸
فصل چهارم: نقش عوامل فرهنگی در تصمیمات بهداشتی و ارتقاء سلامت.....		۹۳
فرهنگ فرد و جامعه.....		۹۴
تعاریف فرهنگ.....		۹۵
مفهوم و سرچشمه فرهنگ.....		۹۵
هویت فرهنگ و فرهنگ مداری.....		۹۶
تفاوت فرهنگی و طبقاتی.....		۹۷
انواع فرهنگ.....		۹۹
اصطلاحات و واژه‌های فرهنگ.....		۱۰۰
شناخت ارزش‌های فرهنگی.....		۱۰۳
چگونه به جمعیت‌های چند فرهنگی خدمات بهتری ارائه دهیم.....		۱۰۵
گروه‌های اقلیت.....		۱۰۷
نحوه برخورد با فرهنگ یک جامعه.....		۱۰۸
دلایل فرهنگی شکست برنامه‌های آموزش بهداشت.....		۱۰۹
راه حل برخورد با این عوامل فرهنگی.....		۱۱۰
نهادهای اجتماعی.....		۱۱۰

عنوان	فهرست مطالب	صفحه
خانواده به عنوان یک نهادهای اجتماعی.....		۱۱۲
مدرسه به عنوان یک نهادهای اجتماعی.....		۱۱۲
کنترل اجتماعی.....		۱۱۵
نظم اجتماعی.....		۱۱۶
فصل پنجم : مکاتب مختلف جامعه شناسی.....		۱۲۱
مقدمه.....		۱۲۲
تعریف مکتب.....		۱۲۲
طبقه بندی نظریه ها و مکاتب جامعه شناسی.....		۱۲۲
انواع مکاتب.....		۱۲۴
مکاتب متعدد.....		۱۲۴
کارکرد گرایی.....		۱۲۴
ساخت گرایی.....		۱۲۶
تضاد گرایی.....		۱۲۸
مکتب کنش مقابل اجتماعی.....		۱۲۹
مکتب مارکسیستی.....		۱۳۰
مکتب شیکاگو.....		۱۳۰
مکتب فرانکفورت.....		۱۳۲
مکتب روان شناسی.....		۱۳۳
مکتب زیست شناسی.....		۱۳۴

مکتب جغرافیایی.....	۱۳۵
فصل ششم : شاخص های کمی و کیفی در جامعه شناسی سلامت.....	۱۳۷
مقدمه.....	۱۳۸
انواع مطالعات جامعه شناسی.....	۱۳۸
مطالعات توصیفی.....	۱۳۹
مطالعات تحلیلی.....	۱۴۱
مطالعات تجربی.....	۱۴۵
شاخص های کمی و کیفی در جامعه شناسی.....	۱۴۵
شاخص های کمی در جامعه شناسی.....	۱۴۵
تعیین نقش متغیر در شاخص های کمی و کیفی جامعه شناسی.....	۱۴۶
روش های کیفی در جامعه شناسی.....	۱۴۷
تحلیل کارکرد پدیده هایی کیفی در جامعه شناسی.....	۱۵۹
فصل هفتم : جامعه پذیری و ارتقاء سلامت.....	۱۶۵
مفهوم جامعه پذیری.....	۱۶۶
مراحل جامعه پذیری.....	۱۶۷
عوامل موثر بر جامعه پذیری.....	۱۶۷
عناصر اساسی جامعه پذیری.....	۱۶۸
کارکردهای جامعه پذیری.....	۱۶۸
جامعه پذیری و کنترل اجتماعی.....	۱۶۹
جامعه پذیری و ارتقاء سلامت.....	۱۷۰

عنوان	فهرست مطالب	صفحه
فرایند توانمند سازی جامعه در ارتقاء سلامت.....	۱۷۰	
منظور از سبک زندگی سالم.....	۱۷۲	
عوامل موثر بر شیوه زندگی سالم.....	۱۷۲	
سه رکن اصلی زندگی سالم.....	۱۷۳	
فصل هشتم : انحراف ؛ آسیب ها و بیماری های اجتماعی.....	۱۷۵	
مقدمه.....	۱۷۶	
جامعه شناسی انحراف.....	۱۷۷	
قلمرو جامعه شناسی انحراف.....	۱۷۷	
آسیب شناسی اجتماعی.....	۱۷۸	
مفهوم آسیب شناسی اجتماعی.....	۱۷۹	
تعریف انحراف اجتماعی یا کجروی اجتماعی.....	۱۷۹	
اهداف آسیب شناسی اجتماعی.....	۱۸۰	
علل و منشا پیدایش آسیب ها و انحرافات اجتماعی.....	۱۸۰	
راههای پیشگیری از آسیب های اجتماعی.....	۱۸۱	
بیماری های اجتماعی.....	۱۸۲	
منابع.....	۱۸۵	

سخن آغازین

براساس تعریف‌های رایج علمی، سلامت دارای ابعاد جسمانی، روانی و اجتماعی است. هر چند اغلب افراد جامعه بیشتر به بعد جسمانی آن پرداخته و سلامت را مترادف با آن شناسایی می‌داند. در نتیجه، هنگامی که صحبت از رفتارهای بهداشتی برای حفظ یا ارتقای سلامت می‌شود، از جمله مصادیق آن در اذهان عمومی، می‌توان به توصیه‌هایی رایج درباره ضرورت فعالیت‌های بدنی و ورزشی، اهمیت تغذیه سالم و لووم پرهیز از سوء رفتارهای بهداشتی، ضرورت معاینات منظم و مراقبت‌های پزشکی اشاره کرد که مردم با آنها بیشتر آشنا هستند. لیکن واقعیت آن است که سلامت افزون بر بعد جسمانی آن، ابعاد دیگری را نیز دربر می‌گیرد. در واقع، سلامت حاصل شرایط و کیفیت زندگی اجتماعی - اقتصادی و فرهنگی است و با ثبات اقتصادی، محیط و شرایط حوزه همسایگی و مسکن، مراقبت‌های بهداشتی، بافت و بستر اجتماعی و فرهنگی و سطوح آموزش و آگاهی پیوند نزدیک دارد.

بین «فرد» و «محیط اجتماعی» رابطه تعاملی وجود دارد. یعنی رفتار افراد و محیط اجتماعی تأثیر متقابل بر هم دارند. به بیانی دیگر، انسان‌ها با باورها، افکار، توصیه‌ها، حمایت‌های عاطفی یا برعکس، کارشکنی‌ها و برجسب‌زنی‌های منفی و انگ زدن، بر سلامت افراد دیگر تأثیر می‌گذارند. در نتیجه، کوتاهی و عدم حمایت لازم نسبت به بیماران را حتی در حلقه نزدیک افراد خانواده، دوستان، همسالان، همکاران، همسایگان و حتی در میان ارائه‌دهندگان خدمات بهداشتی یا درمانی به بار می‌آورد و انسان‌های مبتلا را به صورت مضاعفی دچار آسیب - پذیری، رنج و ناتوانی می‌کند.

دانشگاه علوم پزشکی ایرانشهر در مرکز و غرب استان سیستان و بلوچستان جمعیتی حدود ۷۵۰ هزار نفر را در شش شهرستان با وسعت ۷۷ هزار کیلومتر مربع تحت پوشش دارد. به استناد شاخص‌های فرهنگی، اجتماعی جزو مناطق محروم محسوب می‌شود. به لحاظ شرایط خاص جغرافیایی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی هم بیماری‌های واگیر مانند مالاریا، سل و هم بیماری‌های غیر واگیر، تالاسمی، انمی فقر آهن در این منطقه شیوع بالایی دارند.

کتاب حاضر توسط جناب دکتر شمس الدین نیکنامی عضو هیات علمی دانشگاه تربیت مدرس به رشته تحریر درآمده است. مطالعه این کتاب به پزشکان عمومی شاغل در مراکز بهداشتی درمانی، کارشناسان علوم بهداشتی، ماماها، کاردان‌های بهداشتی و بهورزان توصیه می‌شود.

دکتر ایرج ضاربان

رئیس دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایرانشهر

پیش گفتار

کز این برتر اندیشه بر تگذرد

به نام خداوند جان و خرد

کتاب حاضر حاصل چندین سال تجربه و آموزش تدریجی اینجانب در درس جامعه‌شناسی سلامت است. از سال ۱۳۷۵ بر اساس آخرین سر فصل وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی این درس با تغییر محتوایی از نظر عنوان و سر فصل کتاب حاضر متناسب با سرفصل‌ها باشد تغییر یافت. مؤلف سعی نموده است محتوی و سر فصل کتاب حاضر متناسب با سرفصل‌ها باشد که هم اکنون تقدیم دانشجویان و دانش آموختگان مقاطع مختلف تحصیلی رشته آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت می‌گردد.

هدف از تدوین و تألیف این کتاب، ارائه یک منبع علمی جامعه‌شناسی برای دانشجویان گروه‌های پزشکی است که با رفتار و سلامت جامعه و در نهایت تغییر این رفتار ارتباط داشته و محتوی آن بیشتر مرتبط با مفاهیم سلامتی و بیماری در جامعه بوده و استفاده از علم جامعه‌شناسی برای تبیین و تشخیص و شناسایی فرایند شکل‌گیری رفتار فردی در خانواده، مدرسه و جامعه می‌باشد.

در پایان مراتب امتنان خود را به کلیه همکاران حوزه معاونت آموزشی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی ابرانشهر و کلیه داورانی که با مطالعه کتاب و ارائه رهنمودهای لازم در تصحیح نواقص علمی آن کمک نموده‌اند، تقدیم می‌نمایم. همچنین از کلیه کسانی که در تدوین و

جمع‌آوری جزوات اینجانب در طول سالیان تدریس این درس همت گماشته‌اند، تشکر و قدردانی می‌نمایم. از آنجایی که محتوی کتاب را خالی از اشکال نمی‌دانیم، موجب امتنان خواهد بود اگر از نظرات و راهنمایی‌های ارزشمندتان بهره‌مند شویم.

پست الکترونیکی:

niknamis@modares.ac.ir

و من الله... التوفیق

www.ketab.ir